

OSHIQ ERKINNING XALQ OG'ZAKI IJODI TA'SIRIDA YARATILGAN SHE'RLARI BADIYATI

Ro'zibayeva Maftuna

UrDU magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada Oshiq Erkin she'rlarida xalqona ruh ustuvor ekanligi, she'rlaridagi badiiy tasvir vositalari yoritilgan.

Annotation: This article highlights the primacy of folk spirit in Ashiq Erkin's poems and means of artistic imagery in his poems.

Kalit so'zlar: folklor, she'riyat, tashbeh, talmeh, humo qushi, hikmatlar, ibora.

Key words: folklore, poetry, allusion, talmeh, humo bird, proverbs, phrase

Hozirgi o'zbek adabiyoti tarixiga nazar tashlar ekanmiz, bevosita Oshiq Erkin o'ziga xos ahamiyatga ega ijodkor ekanligi bilan ajralib turadi. Oshiq Erkin so'zning ta'sir kuchini anglagani holda, so'zlardan samarali foydalana olgan serqirra ijod sohibidir.

Bilamizki, xoh shoir bo'lsin, xoh yozuvchi bo'lsin, u biron-bir asar yozar ekan, unga, albatta, biron narsa turtki bo'ladi. Buni ko'pincha xalq og'zaki ijodi namunalari orqali izohlashimiz mumkin, chunki ko'pgina asarlarda folklor, ya'ni xalq og'zaki ijodi unsurlari, elementlari sezilib turadi. Shu jumladan Oshiq Erkin she'riyatini olsak, shoirning deyarli barcha she'rlari xalqona uslubda, xalq tiliga yaqin. Shuningdek, she'rlarida iboralar, hikmatlar, shevaga oid so'zlardan unumli foydalangan:

Tiqmag'il og'zingga birdan ikkala panjangni ham,

Do'st-u yoring zumda yoningdan quyon bo'lg'ay sening¹

¹ O. Erkin. O'lguncha sizni derman, G'afur G'ulom nash, T; 2007, 29-b.
pedagoglar.org

Agar xotam bo'lmoqchi bo'lsang, ikkala panjangni ham og'zingga tiqmagil (xalq iborasi bilan), aks holda do'st-u yorlaring yoningdan quyon kabi qochadi (xalq iborasi bilan). Bilamizki, panja iborasi qo'lga nisbatan ishlatiladi va inson ovqat yeyayotganda ham, asosan, o'ng qo'lida ovqatlanadi, ikkala qo'l ni esa birdek og'izga tiqib bo'lmaydi. Xalq orasida esa ochko'z, nafsi och, hamma narsaga bir vaqtda erishishga harakat qiladigan kimsalarga nisbatan "ikkala panjani ham og'ziga tiqmoq" iborasi ishlatiladi. Shuningdek, do'st-u birodarlaring seni tark etishi, "quyon bo'lmoq", "quyon bo'lib qochmoq" iborasi bilan izohlangan. Qochish, qo'rqqoqlik xususiyatlari, asosan, quyonga xos va buni biz ertaklarda ham ko'rishimiz mumkin. Oshiq Erkin bularni yaxshi bilgani holda go'zal tashbehlar, o'xshatishlar vositasida chiroyli qilib ifodalagan. Yoki:

Topganing yurtning ila xotam bo'lib ko'rgil baham,

El aro odamliging shunda ayon bo'lg'ay sening²

Insonning qanday inson ekanligi uning qilgan amallari, saxovatpeshaligida, topganlarini boshqalar bilan baham ko'rishida namoyon bo'ladi. She'rning oxirgi baytini olsak:

Bo'lmag'il qul, Oshiq Erkin, zarra dunyo moliga,

O'yla, umring so'ngida yo'ling qayon bo'lg'ay sening³.

Ya'ni ijodkor she'rni oxirida o'ziga murojaat qilgani holda, dunyo moliga, dunyoviy narsalarga qul bo'lib qolma, o'ylaki, umring oxiri qanday tugaydi. Kishi bu dunyoda qilgan yaxshi amallari ila umrboqiy bo'lishini ta'kidlaydi. Shoirning bu she'ri (xotam ersang) boshidan to oxirigacha hikmatlardan iborat desak mubolag'a bo'lmaydi. Shu jumladan, "Yurtboshimiz omon bo'lsin" she'rini tahlil qiladigan bo'lsak, tashbeh, talmeh, takrirlarning go'zal namunalarini uchratishimiz mumkin:

² O. Erkin. O'lguncha sizni derman, G'afur G'ulom nash, T; 2007, 29-b.

³ O. Erkin. O'lguncha sizni derman, G'afur G'ulom nash, T; 2007, 29-b.

Oллоҳ yor ekan o'zbekim, taxting bor ekan, o'zbekim.

Boshginangga qo'ndi humoy, baxting bor ekan o'zbekim.

Baxsh aylagan erkin zamon, yurtboshimiz bo'lsin omon⁴.

She'rdagi "boshga humo qo'nishi" iborasi tarixiga nazar tashlasak, azaldan humo qushi baxt,omad keltiruvchi qush sifatida tasvirlanadi va davlatqush deb ham yuritiladi.Ertak va dostonlarda ham agar yurtda podshoh vafot etib qolsa, o'rniga biror kimsani qo'yish uchun humo qushi uchirilgan, agar qush kimning boshiga qo'nsa, o'sha yurtga podsho qilib tayinladi.Buni hattoki "Kuntug'mish" dostonida ham ko'rishimiz mumkin:

Bachchalarning borganiga besh oy-olti oy bo'lib edi, shu shaharning podshosi Buvraxon podsho o'ldi. U vaqtida podsholarga rasm shu edi: davlatqush degan qushini uchirar edi, kimning boshiga qo'nsa, podsho qilar edi. Shu davlatqushni uchirganiga uch kun bo'lib edi. Zangar shahrining jamiy katta-kichik odami dalada edi. Qush goh daraxtga, goh devorga qo'nib yurib edi. Banogoh shu vaqtda Kuntug'mish to'raning ham guzari shu yerga tushib qolgan ekan. Kuntug'mish to'ra katta bir chilimni beliga boylab olibdi, o'zini hech odamga o'xshatmay, yomon jandalarni kiyib, o'zini shaylab olibdi. Hech kim bilan ishi yo'q, odam bilan hushi yo'q, o'zidan boshqa kishi yo'q; chekadi bang, aytadi vadavang. Bir qurib qolgan daraxtning ostiga borib, ko'mir qilmoqchi bo'lib, olov yoqib, nashaning taraddudida edi, davlatqushi borib to'raning boshiga qo'ndi. Shahri Zangarning odamlari qushni quvalab borsa, qush bir devonaning boshiga qo'nib turibdi⁵. Qush adashdi deb uch marta olib uchirishadi va uchalasida ham qush shu devonaning boshiga qo'nadi. So'ngra to'rani olib borib podshoh qilib saylashadi.

Oshiq Erkin esa yurtboshimiz davlat tepasiga kelishi bilan yurtimiz mustaqillik,

⁴ O.Erkin.O 'lguncha sizni derman,G'afur G'ulom nash,T;2007,3-b.

⁵O'zbek xalq og'zaki ijodi,Kuntug'mish dostoni. G'afur G'ulom nash,T;1975,224-b.

istiqlolga erishdi va u boshimiz ustida parvona bo'lgan humo bo'ldi. U zot tufayli mamlakatimizda baxtli, ozod va obod zamon hukmron bo'ldi, deya yurtboshimizni boshga qo'ngan humo qushiga qiyoslagan.

Millatni sen jon-u tani, Manguberdilar chamani,

Olam aro dong taratgan Amir Temurning vatani,

Baxsh aylagan yangi davron, yurtboshimiz bo'lsin omon⁶.

She'ning keyingi satrlarida bizning ona diyorumizda Jaloliddin Manguberdi, Amir Temurlardek buyuk zotlar yashab o'tgani, bir paytlar dunyoni lol qoldirgan yurt ekanligini ta'kidlab o'tmoqda va bularning tepasida turgan sarbonimiz doimo sog'-omon bo'lishini niyat qilmoqda. She'rdagi bu so'zlar vositasida talmeh san'ati yuzaga kelgan.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, Oshiq Erkin ijodida xalq og'zaki ijodi ustuvorlik qiladi va buning yorqin namunalarini yuqoridagi misollar orqali izohlashga harakat qildik. Shuningdek, shoir folklordan mahorat bilan foydalanish orqali kitobxonga badiiy-estetik zavq bag'ishlaydi.

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O. Erkin. O'lguncha sizni derman. T; 2007

2. O'zbek xalq og'zaki ijodi. Kuntug'mish dostoni. T; 1975.

⁶ O. Erkin. O'lguncha sizni derman, G'afur G'ulom nash, T; 2007, 3-b.